

Autoreferat

1. **Imię i nazwisko:** Katarzyna Jaśko

2. **Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne.**

2011 Doktor psychologii, Wydział Filozoficzny, Uniwersytet Jagielloński
Tytuł rozprawy: „*Wpływ wartości na rozumienie pojęcia demokracji i postawę wobec zasad demokratycznych*”
Promotor: prof. dr hab. Małgorzata Kossowska

2010 Magister, Politologia, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Jagielloński

2007 Magister, Psychologia, Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński

3. **Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.**

2015 - Adiunkt, Instytut Psychologii, Wydział Filozoficzny, Uniwersytet **aktualnie** Jagielloński

2015- Post-doc, University of Maryland
2017

2012- Asystent, Instytut Psychologii, Wydział Filozoficzny, Uniwersytet
2015 Jagielloński

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Psychologiczne podstawy ekstremizmu politycznego

Celem mojej pracy naukowej jest lepsze zrozumienie zjawiska ekstremizmu politycznego. W swoich badaniach koncentruję się na zbadaniu tego, dlaczego ludzie angażują się w działania na rzecz celów politycznych, a w szczególności dlaczego sięgają po ekstremalne środki do ich realizacji. Badam zarówno sytuacje, kiedy działanie polityczne przyjmuje destrukcyjną postać i wiąże się ze stosowaniem przemocy, jak i pokojowy ekstremizm, kiedy osoba jest gotowa poświęcić swoje indywidualne dobro na rzecz politycznych idei bez użycia agresji. Oprócz badań empirycznych zajmuję się także rozwijaniem teorii dostarczających ram interpretacyjnych dla wyników tych badań.

Radykalizm polityczny analizuję z perspektywy motywacyjnej patrząc na to, jakie potrzeby psychologiczne on realizuje oraz jak otoczenie społeczne wpływa na wybór określonych środków do realizacji tych potrzeb. W swoich badaniach koncentruję się w szczególności na weryfikacji modelu ekstremizmu zaproponowanego przez Ariego Kruglanskiego, który rozwijam w ramach naszej współpracy. Zgodnie tym modelem radykalizm polityczny jest łącznym efektem wpływu trzech czynników (tzw. „3N”): silnej nierównowagi motywacyjnej (*Needs*) połączonej z wpływem kontekstu społecznego (*Network*) i określonych treści ideologicznych (*Narrative*). W dalszej części definiuję zjawisko ekstremizmu politycznego, przedstawiam model teoretyczny ekstremizmu, który rozwijam koncepcyjnie w swojej pracy, oraz opisuję własne badania, w których testowałam poszczególne aspekty tego modelu.

Ekstremizm polityczny

Samo pojęcie ekstremizmu wywodzi się z łacińskiego słowa „*extremus*” i oznacza „skrajne” postawy, poglądy i zachowania. W swojej pracy koncentruję się na ekstremizmie w kwestiach światopoglądowych, ideologicznych i politycznych. W kontekście tego typu ekstremizmu, automatycznie przychodzi na myśl takie wydarzenia jak atak terrorystyczny z 11 września 2001 roku, radykalne grupy takie jak ISIS, czy indywidualni ekstremiści tacy jak Anders Breivik. Stosowanie czy nawet tylko popieranie przemocy dla osiągnięcia celów politycznych w większości kontekstów stanowi znaczące naruszenie norm społecznych i jako takie jest istotnie działaniem ekstremalnym. Z samej definicji ekstremizmu wynika jednak, że przemoc nie jest jego jedynym wyznacznikiem i inne nienormatywne działania lub poglądy również mieszczą się w tej definicji. Przykładowo, strajk głodowy stosowany przez Mahatmę Gandhiego jest również niezwykle rzadkim zachowaniem, którego nie podjęłaby się zdecydowana większość społeczeństwa. Jako takie stanowi ono z psychologicznej perspektywy działanie ekstremalne.

Bardziej szczegółowo, ekstremizm w swojej pracy badawczej rozumiem na trzy sposoby. Po pierwsze, ekstremizm polityczny można określić w odniesieniu do przekonań, idei i postaw. Na tym poziomie, ekstremalne poglądy stanowią radykalne odstępstwo od poglądów wyznawanych przez większość, zakładają rewolucyjne zmiany i drastyczne przekształcenie istniejącego *status quo*. Przykładem mogą być utopijne propozycje zbudowania alternatywnego społeczeństwa formułowane przez XIX-wiecznych socjalistów. Po drugie, ekstremizm definiuję w odniesieniu do ponoszonych przez osobę kosztów poprzez zakres tego, co jest ona w stanie zrobić dla sprawy. W tym wymiarze, ekstremalne jednostki są skłonne do wielkich i kosztownych poświęceń dla sprawy (np. strajku głodowego), podczas gdy umiarkowane osoby angażują się z mniejszą częstotliwością i w mniej wymagające działania (np. podpisywanie petycji) lub po prostu nie podejmują żadnych działań. W przeciwieństwie do pierwszego rodzaju, ta forma ekstremizmu jest behawioralna. Wreszcie ekstremizm można ująć w odniesieniu do kosztów, jakie jednostka jest gotowa nałożyć na innych, aby osiągnąć

cele związane z daną sprawą społeczną lub polityczną. W tym ujęciu osoba, które stosuje przemoc polityczną jest o wiele bardziej ekstremalna niż ktoś, kto przemocy się nie podejmuje. Zarówno gotowość do dużego poświęcenia na rzecz sprawy, jak i stosowanie przemocy są tymi formami ekstremizmu, na których skupiałam się do tej pory w swojej pracy, ale obecnie prowadzone przeze mnie badania mają również na celu zrozumienie psychologicznych konsekwencji i uwarunkowań posiadania radykalnych vs umiarkowanych przekonań politycznych.

Różne formy ekstremizmu mogą występować – i często występują - jednocześnie. Osoba wyznająca rewolucyjne idee będzie prawdopodobnie bardziej skłonna do osobistego poświęcenia dla tych idei, bardziej otwarta na opcję użycia przemocy dla sprawy i poświęcenia dobrostanu lub życia innych osób. Nie musi tak jednak być i można przytoczyć przykłady osób o radykalnych poglądach (w danym kontekście historycznym) ponoszących znaczące koszty osobiste dla sprawy, a jednocześnie zdecydowanie odcinających się od użycia przemocy (np. wspomniany wcześniej Gandhi). Definicja ta wskazuje również na relatywny charakter tego zjawiska, które definiowane jest w opozycji do głównego nurtu społecznego i dominujących w nim norm i przekonań. Oznacza to również, że treść ekstremizmu może zmieniać się wraz ze zmieniającymi się normami. Przekonanie, które było ekstremalne w jednym momencie historycznym i wymagało w związku z tym dużego zaangażowania, żeby do niego przekonać innych (np. prawa wyborcze dla kobiet na początku XX wieku) może stać się obowiązującą normą w innym kontekście historycznym. Proces ten może również postępować w drugim kierunku i treści lub zachowania, które były normą w określonym kontekście społecznym (np. przekonanie o wyższości białej rasy i segregacja rasowa) w innym kontekście historycznym stają się wyznacznikami ekstremalnych przekonań i radykalnego zachowania. Zgodnie z powyższą definicją posiadanie ekstremalnych poglądów lub podjęcie ekstremalnych działań jest zjawiskiem rzadkim w społeczeństwie, takim, które odstaje od tego, na co większość osób w danym kontekście społecznym by się zdecydowała. Jednocześnie chodzi tu o zachowanie intencjonalne, a zatem jako ekstremizmu nie kwalifikuję sytuacji, w której np. osoba pochodząca z innego kręgu kulturowego łamie normy obowiązujące w kraju przyjmującym z powodu braku świadomości różnic kulturowych w tej kwestii.

Patrząc na statystyki obrazujące skalę zaangażowania politycznego można zauważyć, że częstość tego typu zachowań jest z reguły dość niska w społeczeństwie, nawet gdy nie wiążą się one z dużym wysiłkiem i poświęceniem. W świetle proponowanego przeze mnie ujęcia ekstremizmu, czyni to nawet zachowania takie jak udział w pokojowej demonstracji do pewnego stopnia radykalnymi. Definicja ekstremalnych zachowań politycznych, której używam w swoich badaniach jest zatem szersza i nie ogranicza się tylko do stosowania czy poparcia dla przemocy. Zakłada ona również, że radykalizm polityczny można opisać na kontinuum rozciągającym się od ekstremalnych do umiarkowanych poglądów i zachowań.

Do wyjaśnienia tak zdefiniowanej klasy zachowań stosuję model, zgodnie z którym ekstremalne działania lub przekonania świadczą o silnej motywacji prowadzącej do chęci poświęcenia i inwestowania wysiłku wykraczającego poza to, co większość ludzi w tej samej sytuacji byłaby skłonna zrobić. Model ten, rozwijany we współpracy z Arie Kruglanskim, szczegółowo opisuję w kolejnym punkcie.

Motywacyjna nierównowaga jako źródło ekstremizmu

Perspektywę motywacyjną, którą stosuję w swoich badaniach przedstawiliśmy ze współpracownikami w kilku publikacjach teoretycznych i przeglądowych (Jasko, 2022, 2023; Jasko, Webber, Kruglanski, 2020; Kruglanski, Jasko, Chernikova, Webber, Dugas, 2017; Kruglanski, Jasko, Webber, Chernikova, Molinario, 2018; Kruglanski, Molinario, Jasko i in.,

2022; Molinario, Jasko, Webber i Kruglanski, 2022). Główna teza zaproponowanego przez nas modelu zakłada, że za ekstremalnym zaangażowaniem stoi stan nierównowagi motywacyjnej, w którym jeden cel staje się dla danej osoby nieproporcjonalnie ważny i zaczyna dominować w jej systemie motywacyjnym. Inne cele stają się relatywnie mniej ważne i decyzja o ich poświęceniu na rzecz dominującego dążenia jest w takiej sytuacji łatwiejsza. Przykładowo, osoba ekstremalnie zmotywowana do działania na rzecz ochrony środowiska będzie w mniejszym stopniu troszczyć się o swój komfort fizyczny (i w związku z tym chętniej podejmie decyzję o udziale w proteście wymagającym wielotygodniowego pobytu w trudnych warunkach), będzie mniej dbała o opinię ludzi, którzy się z nią w tej sprawie nie zgadzają (i w związku z tym łatwiej zaryzykuje odrzucenie społeczne), czy będzie mniej zainteresowana spędzaniem swojego czasu wolnego na niezwiązanym z tym celem hobby. W konsekwencji takiej niezbalansowanej struktury motywacyjnej, ograniczenia typowo nakładane na środki do celu (np. rezygnacja ze środków nieaprobowanych przez innych) zostają rozluźnione i działania, które wcześniej były nie do pomyslenia zaczynają być rozważane jako realna opcja działania.

W kontraście do ekstremalnego nastawienia, poglądy i zachowania umiarkowane są efektem godzenia różnych, często konfliktowych i nawzajem ograniczających się celów. Zgodnie z tym modelem, większość ludzi przez większość czasu znajduje się w stanie równowagi motywacyjnej, ponieważ jednocześnie dążą oni do realizacji wielu celów. Przykładowo, większość ludzi nie staje się pracoholikami, ponieważ chce realizować swoje cele rodzinne, unika sportów ekstremalnych, ponieważ dba o swoje bezpieczeństwo, oraz nie angażuje się w hazard, ponieważ chce mieć zapewnione bezpieczeństwo finansowe. W dziedzinie zachowań politycznych oznacza to, że większość ludzi nie wyraża skrajnych poglądów politycznych, które priorytetyzują jedną wartość lub sprawę, ponieważ dąży do osiągnięcia wielu celów politycznych, oraz nie poświęca całych swoich zasobów czasowych i materialnych na wymagające formy aktywizmu, ponieważ zależy im także na realizacji innych, niepolitycznych celów.

Podsumowując, w naszym modelu zakładamy, że gotowość do przekraczania norm społecznych i bycie radykałem politycznym wynika z silnej motywacji, która przesłania alternatywne cele i prowadzi do silnego zaangażowania się. Ekstremizm polityczny będzie zatem częściej występował w warunkach, kiedy dany cel osiągnie taką intensywność, że zdominuje inne cele. Warto zaznaczyć, że nie jest to jedyna możliwość teoretyczna i można wskazać takie ujęcia ekstremizmu, które za punkt wyjścia przyjmują np. niską motywację do konformizmu i osłabienie społecznej kontroli, która utrzymuje większość ludzi w stanie umiarkowanego zaangażowania i podążania za normami społecznymi.

Jaki cel motywuje ekstremizm polityczny?

Zakładając, że ekstremizm polityczny jest wynikiem nierównowagi motywacyjnej, powstaje pytanie, czy można wskazać konkretny cel lub motyw, który prowadzi do tego typu struktury motywacyjnej. Literatura na temat radykalizmu politycznego, czy szerzej - aktywizmu społecznego - jest źródłem długiej listy relewantnych motywów. Jedynym z najczęściej badanych czynników jest frustracja poczucia sprawiedliwości. Klasyczne badania nad zjawiskiem relatywnej deprywacji pokazują, że zaangażowanie na rzecz sprawy politycznej jest bardziej prawdopodobne w sytuacji, gdy ludzie czują się niesprawiedliwie traktowani (Gurr, 1970; Runciman, 1966; Smith, Pettigrew, Pippin, Białosiewicz, 2012). Prawidłowość tę wykazano również w kontekście poparcia dla przemocy politycznej i zaangażowania się w nią (Obaidi, Bergh, Akrami, Anjum, 2019; Piazza, 2006, 2011).

Poczucie deprivacji nie musi bezpośrednio wiązać się z nierównościami materialnymi żeby prowadziło do poparcia dla ekstremalnych taktyk. Badania nad konsekwencjami dyskryminacji, marginalizacji i dehumanizacji dostarczają danych zbieżnych z tezą, że kiedy członkowie grup nieuprzywilejowanych czują, że nie są traktowani sprawiedliwie i z szacunkiem, ich poparcie dla ekstremalnych zachowań politycznych jest większe (Golec de Zavala i in., 2009, 2016; Kamans, Gordijn, Oldenhuis, Otten, 2009; Kteily, Bruneau, 2017, Lyons-Padilla i in., 2015; Victoroff, Adelman, Matthews, 2012). Do podobnych wniosków prowadzi metaanaliza badań nad działaniami zbiorowymi, w której stwierdzono pozytywny związek między poczuciem niesprawiedliwości a działaniami mającymi na celu podniesienie pozycji własnej grupy (van Zomeren, Spears, Postmes, 2008). Ta sama metaanaliza pokazała istotne znaczenie silnej tożsamości społecznej dla kolektywnych działań. Wreszcie, badania nad wartościami moralnymi pokazują istotną rolę zagrożenia dla zaangażowania w działania zbiorowe (Agostini i in., 2021; Atran i Ginges, 2012, Skitka, Bauman, 2008). Podsumowując, badania nad poczuciem niesprawiedliwości, doświadczeniem dyskryminacji czy zagrożenia wartości moralnych – szczególnie gdy te zjawiska dotyczą grupy, z którą osoba się silnie identyfikuje - pokazują, że są to motywacje pozytywnie powiązane z poparciem dla działań radykalnych i większym prawdopodobieństwem zaangażowania się w tego typu działania.

Pytanie brzmi, czy u podstaw tych politycznych i społecznych motywacji leży jeszcze bardziej podstawowa potrzeba psychologiczna. Teoria poszukiwania osobistego znaczenia (*Quest for Significance Theory*, Kruglanski i in., 2013; 2017, 2022), w ramach której prowadzi swoje badania, odpowiada twierdząco na to pytanie. Zgodnie z tą teorią, radykalne zachowanie na rzecz politycznej sprawy jest bardziej prawdopodobne w warunkach psychologicznych, które wywołują potrzebę potwierdzenia lub podniesienia osobistego znaczenia. Ludzie mają fundamentalną potrzebę bycia docenionymi, respektowanymi i szanowanymi (Fiske, 2009; Kruglanski i in., 2018; Maslow, 1943). Chcą mieć poczucie, że ich życie ma sens, a oni sami coś znaczą w świecie. Sytuacje, które frustrują tę potrzebę, takie jak doświadczenie relatywnej deprivacji, ponizenia, odrzucenia, czy niesprawiedliwości wzbudzają silną motywację do jej odzyskania. Zgodnie z tym podejściem teoretycznym, rozbieżność między pożądanym a aktualnie doświadczanym poziomem poczucia znaczenia osobistego wywołuje stan motywacyjny. Oznacza to, że motywacja ta może zostać wzbudzona w sytuacji frustracji, ale może też wynikać z wysokiego poziomu aspiracji wywołanego np. przez narcystyczne przekonanie o swojej wielkości lub wielkości własnej grupy. Teoria wyróżnia dwa źródła poczucia znaczenia: indywidualne i kolektywne. Indywidualne poczucie znaczenia bierze się z osobistych doświadczeń porażki, upokorzenia, odrzucenia bądź sukcesu, dumy i akceptacji. Doświadczenia tego, jak traktowana jest grupa, do której osoba przynależy i z którą się identyfikuje są z kolei źródłem kolektywnego poczucia znaczenia lub jego braku.

Rozbieżność pomiędzy odczuwanym i pożądanym poziomem poczucia znaczenia jest awersyjnym stanem motywującym do działania na rzecz jego usunięcia. Zaangażowanie na rzecz ważnych wartości jest jednym ze sposobów odzyskania poczucia znaczenia i utwierdzenia się w przekonaniu, że uczestniczy się w czymś znaczącym, co nadaje życiu głębszy sens. Wybór określonych wartości i adekwatność środków do ich realizacji są z kolei w dużej mierze determinowane przez dwa kolejne aspekty modelu: sieci społeczne (*Network*) i kulturowe narracje (*Narrative*).

Rola kontekstu społecznego i narracji ideologicznych

Teoria poszukiwania znaczenia zakłada, że ekstremizm jest wynikiem silnej potrzeby, ale potrzeba ta niekoniecznie będzie zawsze prowadziła do przemocowego działania. W zgodzie z motywacyjnym ujęciem siła motywu powinna przekładać się na większe zaangażowanie w działanie, ale to, w jakim stopniu samo działanie przyjmie formę agresywną

czy pokojową powinno zależeć od dodatkowych czynników. Jednym z takich czynników, który powinien moderować wpływ potrzeby znaczenia na wybór określonych środków do jej realizacji powinno być otoczenie społeczne. Kontekst społeczny może odgrywać znaczenie z kilku powodów. Po pierwsze, poprzez kontakt z innymi osobami osoba może dojść do wniosku, że agresja jest bardziej lub mniej efektywnym środkiem do realizacji celu, w porównaniu z dostępnymi alternatywami. W pewnych warunkach może również kształtować przekonanie, że agresja jest jedyną dostępną opcją. Sprzyjające przemocy otoczenie społeczne może również powodować, że przemoc staje się psychologicznie łatwiejsza, ponieważ wiąże się z mniejszym poczuciem winy i stresu, które z reguły jej towarzyszą (Webber i in., 2013). Z tych powodów kontakt z innymi osobami o radykalnych poglądach lub angażujących się w ekstremalne działania może zwiększać prawdopodobieństwo tego, że osoba będzie zaspokajać swoją potrzebę znaczenia w podobnie radykalny sposób.

Drugim czynnikiem, który według modelu teoretycznego łączy cel odzyskania poczucia znaczenia z określonymi środkami do jego realizacji jest dostępna narracja ideologiczna. Podobnie jak sieci społeczne, narracja odgrywa rolę łącznika pomiędzy wzbudzoną potrzebą a sposobami jej zaspokojenia. Po pierwsze, narracja wskazuje określone wartości i cele polityczne (np. wolność, równość, ochrona przyrody, dominacja własnej rasy) jako dające poczucie znaczenia a brak ich osiągnięcia jako źródło jego frustracji. Po drugie, ideologia może usprawiedliwiać określone działania (np. atak terrorystyczny) jako uzasadnione i przez to moralne lub, wręcz przeciwnie, potępiać je i wykluczać ich użycie. Przykładowo, filozofia grupy aktywistycznej może wprost odrzucać stosowanie przemocy jako niespójne z realizacją celów grupowych i wskazywać inne środki (np. pomoc humanitarną) jako sposoby zbudowania poczucia sensu i znaczenia. Z drugiej strony, można wskazać takie konteksty (np. obrona kraju w sytuacji zewnętrznej agresji), w których przekaz ideologiczny bezpośrednio łączy udział w walce obronnej z chwałą i bohaterstwem. Walka może być w takiej sytuacji uważana za najbardziej bezpośredni i efektywny sposób realizacji potrzeby znaczenia (poza spełnianiem innych oczywistych w takiej sytuacji potrzeb takich jak np. przetrwanie).

Podsumowując, teoria poszukiwania znaczenia wskazuje na rolę kontekstu społecznego i ideologicznego dla tego, jakie będą ostateczne konsekwencje wzbudzonej potrzeby. Prace teoretyczne nad zarysowanym tu modelem przedstawił w kilku publikacjach. W dalszej części przedstawię badania własne, w których testowałam zarówno efekty główne, jak i interakcyjne poszczególnych składowych modelu ekstremizmu politycznego.

1. Kruglanski, A.W., Jasko, K., Chernikova, M., Dugas, M., Webber, D. (2017). **To the fringe and back: Violent extremism and the psychology of deviance.** *American Psychologist*, 2(3), 217-230.
2. Kruglanski, A.W., Jasko, K., Webber, D., Chernikova, M., & Molinario, E. (2018). **The making of violent extremists.** *Review of General Psychology*, 22(1), 107-120.
3. Jasko, K., Webber, D., & Kruglanski, A.W. (2020). **Political extremism.** In: van Lange, P., Higgins, T., Kruglanski, A.W., (Eds.) *Social psychology. Handbook of basic principles*.
4. Webber, D., Kruglanski, A., Molinario, E., & Jasko, K. (2020). **Ideologies that justify political violence.** *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 34, 107-111.
5. Kruglanski, A., Molinario, E., Jasko, K., Webber, D., Leander, P., Pierro, A. (2022). **Significance-Quest Theory.** *Perspectives on Psychological Science*, 17(4), 1050–1071.

6. Molinario, E., Jasko, K., Webber, D., & Kruglanski, A. W. (2022). The social psychology of violent extremism. In: Kruglanski, A. W., Kopetz, C., & Szumowska, E. (Eds.), *The Psychology of Extremism* (pp. 259-279). Routledge.

Badania empiryczne

Utrata osobistego znaczenia a przemoc polityczna

Jedną z luk we wcześniejszych badaniach nad teorią poszukiwania osobistego znaczenia był brak analiz rzeczywistych przypadków przemocy politycznej. Większość wcześniejszych prac koncentrowała się na pomiarze deklarowanego poparcia dla przemocy bez pomiaru faktycznych radykalnych zachowań. Brakowało również badań nad tym, w jakim stopniu doświadczenie frustracji w sferze osobistej, niepowiązanej z kwestiami politycznymi może wiązać się z ekstremizmem politycznym. Badanie, które przeprowadziliśmy razem z Garym LaFree i Arie Kruglanskim adresowało obie te luki. W badaniu wykorzystaliśmy dane zebrane przez centrum START (The National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism) działające przy Uniwersytecie w Maryland. Baza *Profiles of Individual Radicalization in the United States* (PIRUS), z której korzystaliśmy, zawiera dane na temat osób, które popełniły motywowane ideologicznie przestępstwa w Stanach Zjednoczonych w okresie od końca lat czterdziestych XX wieku do 2014 roku.

Baza ta obejmuje szeroki zakres przypadków, zarówno jeśli chodzi o cele ideologiczne sprawców, jak i środki, które wykorzystali do ich osiągnięcia. Przykładowo, znajdują się w niej zarówno członkowie lewicowej grupy Weather Underground, jak i motywowani ideologią islamską sprawcy ataku terrorystycznego na maraton bostoński w 2013 roku, czy członkowie skrajnie prawicowej organizacji Ku Klux Klan. Nielegalne działania podejmowane przez radykałów obejmowały zarówno działania nieprzemocowe takie jak uczestnictwo w nielegalnych protestach czy przekazywanie pieniędzy na rzecz grup terrorystycznych, jak i działania przemocowe takie jak podkładanie bomb w budynkach rządowych czy zabójstwa polityczne. W oparciu o publicznie dostępne materiały archiwalne (m.in. akta sądowe i materiały prasowe) w bazie znajdują się zakodowane informacje na temat ponad stu zmiennych demograficznych, socjologicznych i psychologicznych.

Nasze główne pytanie badawcze dotyczyło tego, w jakim stopniu obecność zdarzeń mogących świadczyć o utracie poczucia znaczenia w życiu danej osoby wiązała się z prawdopodobieństwem użycia przez nią przemocy dla osiągnięcia celów politycznych. W tym celu zidentyfikowaliśmy te zmienne, które mogły potencjalnie wskazywać na obecność motywacji do podniesienia osobistego znaczenia. W szczególności posiadane dane pozwoliły nam dogłębniej zbadać dwa obszary: jeden związany z relacjami osobistymi i drugi związany z obszarem osiągnięć zawodowych. Uzyskane wyniki były zgodne z naszymi przewidywaniami. Większość wskaźników utraty znaczenia była pozytywnie związana z prawdopodobieństwem przemocy politycznej. Radykałowie, którzy mieli za sobą doświadczenie odrzucenia w relacjach osobistych lub którzy doświadczyli niepowodzenia w sferze zawodowej częściej popełniali ideologiczne przestępstwa z użyciem przemocy. Wyniki te zgodne są z opisanym wcześniej modelem poszukiwania osobistego znaczenia (Kruglanski i in., 2014, 2017). Po raz pierwszy teoria ta uzyskała potwierdzenie w kontekście realnych przemocowych działań politycznych i w odniesieniu do indywidualnych, a nie tylko kolektywnych frustracji. Wyniki tego badania zostały opublikowane w artykule: **Jasko, K., LaFree, G., Kruglanski, A. (2017). Quest for significance and violent extremism: The case of domestic radicalization. *Political Psychology*, 38, 815-831.**

Kolejne badanie, w którym empirycznie testowałam założenia modelu teorii poszukiwania znaczenia było przeprowadzone w grupie szwedzkich nastolatków (Miklikowska, Jasko, Kurdnac, 2022). Okres dorastania jest szczególnie wrażliwym czasem jeśli chodzi o polityczną radykalizację. Badania pokazują, że osoby młode częściej angażują się w radykalne działania polityczne oraz że skłonność do ekstremizmu spada wraz z wiekiem (Jaśko, 2022). W badaniu przeprowadzonym wspólnie z Martą Miklikowską i Alesem Kurdnacem przyjrzelśmy się radykalizmowi politycznemu młodych ludzi i tego, jaką rolę odgrywa utrata osobistego znaczenia na skutek bycia ofiarą nękania ze strony rówieśników. W tym celu wykorzystaliśmy zbiór danych podłużnych, w którym grupa 900 szwedzkich nastolatków była badana w pięciu falach w czasie od 13 do 18 roku życia m.in. pod kątem deklarowanego zaangażowania w radykalne działania polityczne. Działania te obejmowały takie zachowania jak m.in. branie udziału w demonstracji, w której niszczone były obiekty fizyczne lub dochodziło do starć z policją lub kontrdemonstrantami. Oprócz informacji o zachowaniach politycznych, w zbiorze danych znajdowały się również informacje o tym, czy nastolatki były ofiarą nękania przez szkolnych rówieśników oraz, z drugiej strony, czy mieli ciepłe i wspierające relacje z rodzicami i nauczycielami.

W zgodzie z postawionymi hipotezami wyniki pokazały, że kiedy nastolatki były silniej szykanowane przez rówieśników, były jednocześnie bardziej zaangażowane w nienormatywne działania polityczne. Także ci nastolatki, którzy doświadczali silniejszego nękania byli bardziej skłonni do zaangażowania się w radykalne działania. Dodatkowe analizy wykazały, że młodzież, która miała bardziej wspierających nauczycieli lub rodziców, była mniej podatna na negatywne konsekwencje nękania niż młodzież, która miała mniej wspierających dorosłych w swoim otoczeniu. Dane te są spójne z przewidywaniami teoretycznymi, ponieważ wskazują na to, że frustracja potrzeby przynależności i szacunku, która ma miejsce w sytuacji bycia ofiarą nękania, jest pozytywnie powiązana z zaangażowaniem w radykalne działania polityczne. Jednocześnie tym, co odróżnia to badanie od wcześniej opisanego to fakt, że osobami badanymi były w tym przypadku nastolatki z generalnej populacji. Pomimo że absolutny poziom zaangażowania w radykalne działania był w tej grupie bardzo niski, to fakt, że oczekiwane relacje zreplikowały się także w tym kontekście uważam za ważny wkład w literaturę na temat radykalizacji w tym okresie życia. Wyniki tego badania zostały opublikowane w artykule: Miklikowska, M., Jasko, K., Kurdnac, A. (2022). **The making of a radical: The role of peer harassment in youth political radicalism.** *Personality and Social Psychology Bulletin*. Przegląd literatury poświęcony zaangażowaniu politycznemu młodych osób z uwzględnieniem sfrustrowanych potrzeb psychologicznych został z kolei opublikowany w rozdziale: Jaśko, K. (2021). **Aktywizm młodych: Spontaniczność vs. zinstytucjonalizowanie, online vs. offline, powody radykalizacji.** W: K. Skarżyńska (Red.) *Młodzi dorośli: identyfikacje, postawy, aktywizm i problemy życiowe.* Wydawnictwo SGGW: Warszawa.

Obydwa artykuły empiryczne dostarczają zbieżnych wyników pokazujących, że frustracja potrzeby znaczenia, operacjonalizowana na różne sposoby w każdym z badań, wiąże się z większą skłonnością do radykalizmu politycznego. W następnej części przedstawię badania, które skoncentrowane były na roli pozytywnych wzmocnień wynikających z uzyskania poczucia znaczenia.

Poczucie znaczenia a utrzymanie zaangażowania dla sprawy

Drugim ważnym wkładem mojej pracy prowadzonej w ramach teorii poszukiwania znaczenia jest zwrócenie uwagi na rolę pozytywnych doświadczeń wynikających z zaangażowania politycznego. Z przedstawionego wcześniej motywacyjnego modelu ekstremizmu wynika, że silne zaangażowanie na rzecz sprawy politycznej powinno być trudne

do utrzymania w dłuższym czasie. Po pierwsze, wiąże się ono z wysokimi kosztami społecznymi, emocjonalnymi, a niekiedy i fizycznymi oraz materialnymi. Osoby silnie zaangażowane w sprawy polityczne poświęcają swój czas i energię na rzecz tych spraw. Na skutek ich zaangażowania niejednokrotnie cierpią ich relacje społeczne czy zawodowe. Jednocześnie często zaangażowanie to wiąże się z negatywnymi stanami emocjonalnymi takimi jak gniew, złość, smutek, czy upokorzenie, co może stanowić wyzwanie psychologiczne jeśli utrzymuje się przez dłuższy czas. Co więcej, wiele spraw, na rzecz których działają osoby zaangażowane politycznie, wiąże się z małymi lub niepewnymi szansami na sukces, co może być dodatkowym źródłem frustracji. W połączeniu z faktem, że w przeciwieństwie do innych aktywności życiowych (np. pracy, rodziny) w wielu sytuacjach zaangażowanie polityczne nie jest niezbędne i można się z niego szybko wycofać, osoby mogłyby łatwo zdecydować się na rezygnację ze swojego zaangażowania. Rzeczywiście, badania pokazują, że większość grup terrorystycznych rozpada się po krótkim czasie a silnie zaangażowani aktywiści wycofują się z powodu wypalenia aktywistycznego (Gorski i Chen, 2015).

Możliwe jest jednak, że kiedy ludzie doświadczają natychmiastowych wzmocnień w związku ze swoim zaangażowaniem w postaci **wzrostu poczucia znaczenia**, wówczas są w stanie utrzymać swoją motywację nawet w tych wymagających warunkach. To natychmiastowe wzmocnienie może wynikać z tego, że działanie na rzecz ważnych wartości (np. sprawiedliwości, wolności) stanowi nagrodę samą w sobie i powoduje, że zaangażowanie nabiera cech działania motywowanego wewnątrz. Taka hipoteza byłaby spójna z wynikami badań pokazującymi, że doświadczenie natychmiastowych pozytywnych emocji w trakcie realizacji celów przekłada się na wytrwałość w ich realizacji (Woolley, Fishbach, 2016). Niestety, znaczenie pozytywnych doświadczeń, które osoby czerpią z zaangażowania politycznego, zostało w dużej mierze zaniedbane w literaturze na temat aktywizmu. Aby zaadresować tę lukę, wraz z współpracownikami przeprowadziliśmy serię badań, w których przewidywałyśmy, że kiedy ludzie angażują się w działania polityczne na rzecz ważnych wartości społecznych, zyskują poczucie osobistego znaczenia, a dzięki tym pozytywnym uczuciom będą bardziej skłonni do poświęcenia się dla sprawy w przyszłości.

Hipotezę tę testowaliśmy w serii sześciu badań, przeprowadzonych z udziałem polskich aktywistów i aktywistek działających na rzecz różnych spraw w latach 2015-2017 (Jaśko, Szastok, Grzymała-Moszczyńska, Maj, Kruglanski, 2019). Badania obejmowały osoby, które były już zaangażowane w działania na rzecz sprawy w przeszłości. We wszystkich badaniach mierzyliśmy, jak ważne są wartości i cele związane ze sprawą dla aktywistów i aktywistek. Zmierzyliśmy również, w jakim stopniu odczuwali oni wzrost osobistego znaczenia dzięki zaangażowaniu się w działania na rzecz sprawy. Nasze zmienne obejmowały chęć dalszego poświęcenia się dla sprawy oraz konkretne intencje aktywistyczne (np. udział w przyszłych demonstracjach). Zmierzyliśmy także poczucie utraty osobistego znaczenia aktywistów i aktywistek doświadczane w odniesieniu do sprawy, aby zbadać relatywną rolę pozytywnych i negatywnych motywacji.

Wyniki pierwszego badania, w którym udział wzięli członkowie i członkinie lewicowej partii potwierdziły, że im ważniejsze dla osób badanych były wartości reprezentowane przez partię, tym bardziej znaczące czuły się one na skutek zaangażowania w działania polityczne. Poczucie osobistego znaczenia było z kolei pozytywnie powiązane z chęcią dalszego działania na rzecz partii. Przykładowo, osoby chciały bardziej włączać się w działania takie jak zbieranie podpisów pod rejestracją list wyborczych. Drugie badanie przeprowadziliśmy z udziałem ponad 1500 osób zaangażowanych w ruch na rzecz demokracji. Uzyskany wzór wyników był taki sam. Osoby, dla których wartości ruchu były osobiście ważne, czuły się bardziej znaczące w związku z uczestnictwem w tych działaniach i w większym stopniu chciały się angażować

w dalsze działania. Kolejne dwa badania przeprowadziłyśmy w kontekście trwającego protestu przeciwko ograniczeniom prawa aborcyjnego w Polsce. Jedno z nich było badaniem terenowym przeprowadzonym podczas ogólnopolskiego protestu. W obu badaniach stwierdziłyśmy, że waga przypisywana sprawie przewidywała poczucie dumy i osobistego znaczenia czerpane z uczestnictwa w proteście, co z kolei było związane z zamiarem poświęcenia się i angażowania się w pokojowe działania w przyszłości. Kolejne badanie przeprowadziłyśmy w kontekście protestów przeciw wycince Puszczy Białowieskiej latem 2017 roku. Dane zbierałyśmy zarówno wśród osób protestujących w Obozie dla Puszczy (m.in. zaangażowanych w radykalne działania takie jak blokowanie harwesterów), jak i osób wyrażających sprzeciw wobec wycinki poprzez udział w lokalnych demonstracjach. Wyniki powtórzyły wzór zaobserwowany w poprzednich badaniach. Ponadto w tym badaniu byłyśmy w stanie porównać osoby zaangażowane w umiarkowane formy zachowań politycznych z tymi, które zachowały się bardziej radykalnie. Porównanie działaczy i działaczek, którzy brali udział w proteście w obozie w Puszczy Białowieskiej, i tych, którzy poparli protest tylko z dystansu, pokazało, że pierwsza grupa była bardziej zaangażowana w sprawę, doświadczyła silniejszego wzrostu poczucia znaczenia i była bardziej zmotywowana do zaangażowania się zarówno w umiarkowane, jak i radykalne działania na rzecz sprawy. To odkrycie było zgodne z naszym modelem, ponieważ potwierdzało pozytywny związek między wzrostem znaczenia a zaangażowaniem w bardziej wymagające działania dla sprawy. Ostatnie badanie z tej serii zostało przeprowadzone w kontekście strajku rezydentów medycznych w październiku 2017 roku. Podczas gdy poprzednie badania koncentrowały się głównie na kwestiach politycznych lub społecznych, ten protest koncentrował się na kwestiach ekonomicznych. Mimo tej różnicy, wyniki zreplikowały wzorzec uzyskany w poprzednich badaniach.

Podsumowując, w sześciu badaniach w sposób systematyczny uzyskałyśmy taki sam wzór wyników. Im ważniejsze dla aktywistów i aktywistek były wartości ruchu, tym silniej odczuwały wzrost dumy, siły i personalnego znaczenia na skutek zaangażowania w ruch i tym bardziej skłonne były do dużych poświęceń w przyszłości. Wyniki te są spójne z ideą, że pozytywne wzmocnienia w postaci poczucia osobistego znaczenia uzyskiwane dzięki zaangażowaniu politycznemu mogą stanowić bodziec motywujący do dalszego działania. Co ciekawe, w większości badań utrata znaczenia odczuwana np. w wyniku działań rządu nie była istotnym predyktorem intencji behawioralnych. Może to sugerować, że różne czynniki odpowiadają za przyłączenie do ruchu społecznego, a inne pozwalają podtrzymać początkowe zaangażowanie. Wyniki tych badań ukazały się w artykule: **Jasko, K., Szastok, M., Grzymala-Moszczyńska, J., Maj, M., Kruglanski, A. (2019). Rebel with a cause: Personal significance from political activism predicts willingness to self-sacrifice. *Journal of Social Issues*, 75, 314-349.**

Wyniki tych badań są ważne, ponieważ po raz pierwszy ilustrują dynamikę motywacyjną wykraczającą poza utratę personalnego znaczenia. Tym samym stanowią istotny wkład w rozwój teorii oraz rozszerzają wiedzę na temat roli pozytywnych doświadczeń w aktywizmie. W kolejnej części przedstawię badania nad moderującym znaczeniem kontekstu w przypadku wyboru przemocowych środków politycznych.

Wpływ kontekstu społecznego

Zgodnie z modelem teoretycznym opisanym wcześniej, jednym z czynników, który będzie kierował realizacją potrzeby znaczenia w bardziej lub mniej pokojową stronę jest kontekst społeczny. Generalnie, badania nad zaangażowaniem politycznym potwierdzają, że kontekst społeczny ma znaczenie. Wiele badań pokazało, że bezpośredni kontakt z aktywnymi politycznie jednostkami jest silnym predyktorem indywidualnego zaangażowania politycznego (Bond i in., 2012; Klandermans, Schussman, Soule, 2005; van der Toorn,

van Stekelenburg, 2008; Thomas, McGarty, Mavor, 2016). Podobnie badania nad postrzeganymi normami społecznymi wykazały, że są one pozytywnie powiązane z zachowaniami politycznymi (np. Gerber, Rogers, 2009; Tankard, Paluck, 2016). Podobny wzorzec wyników można także znaleźć w kontekście radykalnych działań politycznych. Przykładowo, posiadanie bliskiej osoby, która była zaangażowana w takie działanie, było pozytywnie związane z indywidualnym agresywnym działaniem (Holman, 201; Sageman, 2004; Webber, Chernikova i in., 2018). We wcześniej opisanym badaniu własnym (Jasko i in., 2017) uzyskaliśmy podobny wynik świadczący o tym, że te osoby, które posiadały zradykalizowanych przyjaciół były bardziej skłonne do użycia przemocy niż osoby otoczone bliskimi osobami zaangażowanymi w nieprzemocowe działania.

O ile efekt główny społecznego kontekstu jest dość dobrze zademonstrowany w literaturze, w badaniach własnych przeprowadzonych we współpracy z zespołem z Uniwersytetu w Maryland postawiłam hipotezę, że kontekst społeczny może odgrywać moderującą rolę w procesie radykalizacji nasilając lub osłabiając efekty potrzeby osobistego znaczenia. W szczególności zaproponowaliśmy, że związek między poszukiwaniem znaczenia a poparciem dla agresywnych środków politycznych powinien być silniejszy wśród osób znajdujących się w radykalnych grupach niż wśród osób funkcjonujących w bardziej umiarkowanych kontekstach społecznych.

Aby przetestować relacje między potrzebą znaczenia, ekstremizmem politycznym i kontekstem społecznym, przeprowadziliśmy cztery badania w trzech różnych kontekstach kulturowych: na Sri Lance, w Maroku i Indonezji. W każdej z tych lokalizacji zrekrutowaliśmy osoby badane pochodzące z mniej lub bardziej radykalnych kontekstów społecznych. Na Sri Lance w badaniu wzięli udział byli uczestnicy terrorystycznej grupy Tamiłskich Tygrysów oraz osoby, które nigdy nie należały do tej organizacji. W Maroku porównaliśmy mieszkańców regionu, który był znanym miejscem rekrutacji do organizacji terrorystycznych z mieszkańcami mniej zradykalizowanego regionu. W Indonezji zrekrutowaliśmy członków muzułmańskich organizacji religijnych różniących się ekstremizmem przekonań. Konkretnie, część badanych pochodziła z grup dżihadystycznych akceptujących przemoc na rzecz idei islamskich, podczas gdy część należała do grup religijnych reprezentujących główne nurty islamu zrzeszające miliony indonezyjskich muzułmanów. We wszystkich badaniach mierzyliśmy dwa aspekty potrzeby znaczenia: indywidualny (np. odczucie indywidualnego upokorzenia) i kolektywny (poczucie, że grupa zasługuje na szacunek i docenienie, którego nie otrzymuje, mierzone skalą kolektywnego narcyzmu, Golec i in., 2009).

We wszystkich badaniach uzyskaliśmy istotne statystycznie interakcje pomiędzy kontekstem społecznym a potrzebą poszukiwania znaczenia. W trzech z czterech badań wyniki były zgodne z naszymi hipotezami. W bardziej radykalnych kontekstach społecznych, czy to z powodu przeszłego zaangażowania w przemoc polityczną (Tygrysy Tamiłskie na Sri Lance), obecnego klimatu ideologicznego (Maroko), czy też profilu ideologicznego w organizacji (grupy islamistów i dżihadystów w Indonezji), poszukiwanie kolektywnego znaczenia było silniejszym predyktorem poparcia dla przemocy niż w mniej radykalnych kontekstach. Oznaczało to, że im silniejsze przekonanie, że grupa nie otrzymuje zasłużonego uznania, tym większe było poparcie dla przemocy politycznej. Efekt ten pojawił się na Sri Lance, mimo że członkowie radykalnej grupy przeszli proces deradykalizacji i obecnie wyrażali niższe poparcie dla przemocy niż grupa kontrolna. Zidentyfikowaliśmy taki sam wzorzec wyników w Maroku, gdzie kontekst społeczny został określony na podstawie położenia geograficznego. Także w badaniu w Indonezji, efekty kolektywnego poszukiwania znaczenia były silniejsze w grupach dżihadystów niż osób przynależących do organizacji głównego nurtu. W czwartym badaniu ten efekt również był moderowany, ale tym razem to efekt indywidualnej potrzeby

poszukiwania znaczenia był silniejszy wśród członków grupy radykalnej niż efekt kolektywnej potrzeby.

Badanie to jest istotne z kilku powodów. Po pierwsze zademonstrowaliśmy efekt potrzeby znaczenia w kontekstach, w których poparcie dla przemocy nie było hipotetyczne, ale wiązało się z zaangażowaniem w realną przemoc w przeszłości (Sri Lanka) lub uczestnictwem w grupach aktualnie organizujących akcje przemocowe (Indonezja). Co więcej, nasze odkrycia rozszerzają istniejącą literaturę na temat wpływu kontekstu i sugerują, że efekt ten nie tylko bezpośrednio zwiększa przemocowość, ale także moderuje związek między poszukiwaniem znaczenia a wsparciem dla przemocy. Wyniki tych badań ukazały się w artykule: **Jasko, K., Webber, D., Kruglanski, A.W., Gelfand, M., Taufiqurrohman, M., Hettiarachchi, M., & Gunaratna, R. (2020). Social context moderates the effects of quest for significance on violent extremism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 118(6), 1165–1187.**

Podobny, interakcyjny wpływ kontekstu i sfrustrowanych potrzeb psychologicznych na zachowania polityczne wykazał inny projekt badawczy przeprowadzony przez Annę Potoczek i współpracowników, którego byłam częścią. W odróżnieniu od wcześniej opisanego badania, które identyfikowało kontekst obiektywnie (poprzez przynależność do określonej społeczności), ten projekt koncentrował się na postrzeganych normach społecznych. Druga różnica polegała na tym, że badania dotyczyły normatywnego zachowania politycznego, jakim jest udział w wyborach. Pomimo tych różnic, wyniki badania podobnie pokazały wpływ interakcji pomiędzy frustracją potrzeby kontroli a percepcją dominujących norm społecznych na chęć zaangażowania się. Konkretnie, seria sześciu badań zademonstrowała, że normy społeczne miały większy wpływ na osoby o niskim poczuciu kontroli społeczno-politycznej niż na osoby o wysokim poczuciu kontroli. W szczególności osoby pozbawione poczucia kontroli były bardziej skłonne do udziału w wyborach, kiedy postrzegały normy społeczne (szczególnie normę w swoim bezpośrednim otoczeniu) jako sprzyjające głosowaniu. Z drugiej strony były mniej chętne do głosowania, kiedy sądziły, że inni także nie biorą udziału w wyborach. Wyniki te zostały opisane w artykule: **Potoczek, A., Bukowski, M., de Lemus, S., Jimenez Moya, G., López, Á. R., & Jasko, K. (2022). Walk this way: Ingroup norms determine voting intentions for those who lack sociopolitical control. *Personality and Social Psychology Bulletin*. Online first.**

W połączeniu z wcześniej opisaną serią badań, wyniki te sugerują, że osoby o sfrustrowanych potrzebach psychologicznych (osobistego znaczenia, kontroli) są bardziej wyczulone na sygnały obecne w ich otoczeniu społecznym i silniej podążają za tym, jakie środki są aktywne w danym kontekście. Jeśli dominujące będą środki pokojowe to takie osoby będą bardziej skłonne do zaangażowania w takie właśnie działania. Jeśli jednak – jak pokazuje pierwsza seria badań - są to środki przemocowe, wówczas poparcie dla agresji politycznej będzie większe. Jest to spójne z modelem teoretycznym, zgodnie z którym otoczenie społeczne może wskazywać, jakie formy zaangażowania politycznego są efektywnym sposobem zaspokojenia ważnych potrzeb psychologicznych. W następnej części przedstawię badania koncentrujące się na trzecim elemencie modelu – narracji ideologicznej.

Narracja ideologiczna

W odniesieniu do trzeciego elementu modelu teoretycznego, jakim jest narracja ideologiczna, w swoich badaniach podjęłam próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o związki pomiędzy określoną treścią ideologiczną a ekstremizmem, w szczególności przemocowym ekstremizmem. Konkretnie, pytanie dotyczyło tego, czy można wskazać systematyczne różnice w zakresie stopnia przemocy politycznej pomiędzy radykałami reprezentującymi różne opcje ideologiczne. Teoretycznie, ideologia powinna również odgrywać rolę moderatora

związku pomiędzy potrzebą znaczenia a zaangażowaniem w ekstremalne działania. Po przyjrzeniu się literaturze okazało się, że brakuje jednak bardziej podstawowej wiedzy o tym, czy w ogóle określona treść ideologii (a nie tylko np. jej siła) wiąże się z zaangażowaniem w przemoc. Z jednej strony, łatwo można podać historyczne przykłady łączące przemoc ze sprawami reprezentującymi całe spektrum ideologiczne. Mogłoby to sugerować, że gotowość do użycia motywowanej politycznie przemocy jest niezależna od konkretnych treści i może wystąpić z równym prawdopodobieństwem w każdej, wystarczająco zdeterminowanej grupie. Z drugiej strony badania psychologiczne porównujące osoby o różnych poglądach ideologicznych pokazały, że różnią się one pod względem czynników osobowościowych (Sibley i in., 2012), poznawczych (Onraet i in., 2015), motywacyjnych (Jost i in., 2003), a także w zakresie wartości i przekonań moralnych (Caprara i in., 2017). Biorąc pod uwagę, że te różnice jednocześnie mogą predysponować jednostki do większej lub mniejszej agresywności, można było spodziewać się podobnych różnic w zakresie stosowania przemocy politycznej.

Pomimo lawinowo rosnącego zainteresowania ideologią w psychologii politycznej, bardzo niewiele badań bezpośrednio porównywało agresywność osób działających na rzecz różnych spraw politycznych. Istniejące badania dostarczały albo pośrednich dowodów lub koncentrowały się na miarach deklaracyjnych postaw wobec przemocy politycznej. Co więcej, badania te albo skupiały się na mieszkańcach z krajów zachodnich (głównie ze Stanów Zjednoczonych) i ograniczały się do porównania osób o poglądach lewicowych i prawicowych, albo koncentrowały się wyłącznie na islamskim ekstremizmie. W dwóch badaniach przeprowadzonych z Garym LaFree, Jamesem Piazza oraz Michaelem Beckerem (2022) zaadresowaliśmy tę lukę porównując użycie przemocy politycznej przez lewicowych, prawicowych i islamskich ekstremistów w Stanach Zjednoczonych i globalnie, używając dwóch unikalnych zbiorów danych obejmujących rzeczywiste przykłady przemocy politycznej.

W badaniu pierwszym dotyczącym Stanów Zjednoczonych wykorzystaliśmy opisaną wcześniej bazę PIRUS. W badaniu drugim sięgnęliśmy do bazy Global Terrorism Database również prowadzonej przez centrum START i wykorzystaliśmy dane na temat ponad 70 tysięcy ataków terrorystycznych z całego świata od lat 70. XX wieku. W obu badaniach porównaliśmy przemocowość działań radykałów reprezentujących trzy wymienione wcześniej ideologie. Wyniki obu badań pokazały, że radykalne działania popełniane przez osoby lub grupy motywowane lewicową ideologią były mniej przemocowe niż działania lub ataki prawicowych i islamskich ekstremistów. Jednocześnie w danych zebranych w Stanach Zjednoczonych nie znaleźliśmy różnicy między poziomem przemocy popełnianej przez prawicowych i islamskich ekstremistów. Te różnice pojawiły się z kolei w analizach dokonanych na poziomie globalnym, w których okazało się, że islamscy ekstremiści w porównaniu do prawicowych radykałów angażowali się w bardziej brutalne akty terrorystyczne. Wyniki tych badań ukazały się w artykule: **Jasko, K., LaFree, G., Piazza, J., & Becker, M. H. (2022). A comparison of political violence by left-wing, right-wing, and Islamist extremists in the United States and the world. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(30), e2122593119.**

Badanie to jest istotne, ponieważ przy użyciu dwóch unikatowych zbiorów danych po raz pierwszy pokazało, że osoby działające na rzecz różnych ideologii są odpowiedzialne za akty agresji politycznej różniące się poziomem przemocy. Jednocześnie nasze wyniki są zgodne z wcześniejszymi badaniami sugerującymi, że konserwatywna ideologia – reprezentowana w naszych badaniach zarówno przez prawicowy, jak i islamski ekstremizm – jest pozytywnie powiązana z bardziej agresywnymi zachowaniami politycznymi. Wyniki te są więc spójne z modelami teoretycznymi (np. Jost i in., 2003) zakładającymi, że różne

ekstremizmy nie są ekwiwalentne jeśli chodzi o stosowanie przemocy. Nie oznacza to jednak, że należy oczekiwać podobnych różnic we wszystkich anty- i prospołecznych kontekstach. Mój kolejny artykuł pokazał bowiem symetrię pomiędzy prawicowymi i lewicowymi osobami w zakresie empatii wobec przeciwników politycznych.

Celem serii badań przeprowadzonych we współpracy z Samantha Stevens, Gail Heyman i Carlem Jago (2021) było sprawdzenie łącznego wpływu ideologii i zaufania na odczuwanie empatii, w szczególności na empatię wobec przeciwników politycznych. Testowaliśmy hipotezę, zgodnie z którą podobieństwo ideologiczne sygnalizuje możliwość zaufania osobie, która ma podobne do nas poglądy i w konsekwencji wzbudza większą empatię w sytuacji doznanej przez nią przykrości. Jeśli tak jest, to odrębna informacja o tym, czy osobie można zaufać czy nie, mogłaby potencjalnie znosić efekt selektywnej empatii. Dodatkowo byliśmy także zainteresowani efektem głównym ideologii na empatię, ponieważ przeszłe badania dostarczały w tym względzie mieszanych wyników.

Schemat siedmiu przeprowadzonych przez nas eksperymentów był podobny. Uczestnicy czytali o hipotetycznym polityku i otrzymywali informację o tym, czy jest on godny zaufania (badania 1-2), o jego ideologii politycznej (badania 3-4), albo obie te informacje (badania 5-7). Uczestnicy następnie raportowali swoją empatię wobec polityka po tym, jak dowiedzieli się, że został ukarany grzywną lub został ranny. Kiedy manipulowano samą wiarygodnością (bez informacji o ideologii), liberałowie i konserwatyści wyrażali podobny poziom empatii i deklarowali wyższą empatię dla bardziej godnego zaufania polityka. Gdy ideologia polityka była manipulowana, zarówno liberałowie jak i konserwatyści deklarowali wyższą empatię dla polityka, który podzielał ich przekonania niż dla polityka po przeciwnej stronie (zjawisko wybiórczej empatii). Kiedy manipulowane były zarówno wiarygodność, jak i ideologia, zaobserwowaliśmy występowanie wybiórczej empatii tylko wtedy, gdy polityk był godny zaufania, ale nie wtedy kiedy był mało wiarygodny. Co istotne w świetle przedstawionych wcześniej badań nad przemocą, sama ideologia uczestnika miała niewielki wpływ na odczuwanie empatii. O wiele bardziej istotne było dopasowanie ideologiczne. Tym samym, wyniki tych badań sugerują, że to, czy mamy do czynienia z symetrią czy asymetrią ideologiczną w kontekście zachowań anty- i prospołecznych jest bardziej złożone. Wyniki tych badań ukazały się w artykule: **Stevens, S. M., Jago, C. P., Jasko, K., & Heyman, G. D. (2021). Trustworthiness and ideological similarity (but not ideology) promote empathy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 47(10), 1452-1465.**

Moderująca rola kontekstu społeczno-ideologicznego dla pro- lub anty-społecznych zachowań politycznych była przedmiotem jeszcze jednej serii badań przeprowadzonych w kontekście wyborów prezydenckich w Stanach Zjednoczonych w 2016 roku (Jasko, Grzymala-Moszczyńska, Maj, Szastok, Kruglanski, 2020). W opisanych wcześniej badaniach skupiałam się na działaniach - zarówno pokojowych, jak i agresywnych - skierowanych *przeciwko* systemowi politycznemu. Z kolei w tej serii badań chcieliśmy jednocześnie spojrzeć na obie strony systemu politycznego i zbadać motywację nie tylko tych, którzy protestują przeciwko rządowi, ale także tych, którzy go popierają. Wyszliśmy z założenia, że podobnie jak obywatele mogą kwestionować system i angażować się w pokojowe lub agresywne działania skierowane przeciwko niemu, rząd może wykorzystywać swoją władzę w życzliwy lub wrogi obywatelom sposób. Ponownie mechanizmem, na którym się skoncentrowałam było poczucie osobistego znaczenia, tym razem odczuwane w kontekście wyników wyborów prezydenckich. W skrócie, sprawdzaliśmy, czy poczucie *wzrostu* osobistego znaczenia w sytuacji wygranych wyborów przekłada się na poparcie dla życzliwych lub wrogich działań wobec przeciwników politycznych. Z drugiej strony sprawdzaliśmy także, czy poczucie *utrąty* osobistego znaczenia w sytuacji przegranych wyborów przekłada się na

poparcie dla pokojowych lub przemocowych działań wobec systemu. Porównywaliśmy dwie grupy wyborców - zwolenników Donalda Trumpa i zwolenników Hilary Clinton - reprezentujących różne konteksty społeczno-ideologiczne.

W pierwszym badaniu zrealizowanym zaraz przed wyborami wykorzystaliśmy niepewność związaną z tym, kto wygra wybory. Zasympulowaliśmy dwa różne wyniki wyborów, co pozwoliło nam porównać reakcje zwolenników obu kandydatów w hipotetycznej sytuacji wygranej lub przegranej i porównać je także z faktycznymi reakcjami na wygraną i przegraną w wyborach. Drugie badanie zostało zrealizowane po wyborach. W obu badaniach zmierzaliśmy jak wynik wyborczy powodował, że badani się czuli (tj. poczucie dumy, siły i ważności wynikające ze zwycięstwa kandydata lub poczucie poniżenia, wykluczenia i zawstydzenia po porażce). Okazało się, że im mniej znaczący zwolennicy Hillary Clinton i zwolennicy Donalda Trumpa czuli się po wyimaginowanej lub faktycznej porażce wyborczej, tym bardziej byli gotowi zaangażować się w pokojowe, ale nie przemocowe działania przeciwko wybranemu prezydentowi. Wśród wygranych wyniki były różne dla obu grup. O ile wzrost osobistego znaczenia ze względu na wyobrażony lub faktyczny sukces wyborczy był związany z bardziej życzliwymi intencjami wobec przeciwników wśród zwolenników Clinton, to wśród zwolenników Trumpa był on związany z poparciem dla bardziej wrogich działań.

Praca ta poszerzyła empiryczne dowody w zakresie teorii poszukiwania znaczenia na dwa ważne sposoby. Po pierwsze, oprócz badania skutków utraty osobistego znaczenia doświadczanego w reakcji na niepowodzenie kandydata, zbadaliśmy również konsekwencje wzrostu osobistego znaczenia wywołane sukcesem preferowanego kandydata. Po drugie, badania te pokazały, że można z sukcesem badać procesy związane z poczuciem personalnego znaczenia jednocześnie w kontekście pro- i antysystemowych działań politycznych. Uwzględnienie obu tych kontekstów w jednym badaniu pozwoliło zobaczyć moderującą rolę kandydata w sytuacji wygranej, ale jej brak w sytuacji przegranej. Wyniki badań opublikowano w artykule: **Jasko, K., Grzymala-Moszczyńska, J., Maj, M., Szastok, M., & Kruglanski, A. (2020). Making Americans feel great again. Personal significance and reactions to the results of the 2016 US election. *Political Psychology*, 41, 717-736.**

Podsumowując, oba zestawy badań pokazują asymetryczne efekty kontekstu ideologicznego na poparcie dla przemocowych i pokojowych form działania. Badanie w kontekście wyborów prezydenckich pokazuje jednak potencjalne niuanse w tych ogólnych zależnościach.

Główny wkład naukowy

Podsumowując główny wkład naukowy mojej pracy, obejmuje on trzy powiązane ze sobą aspekty ekstremizmu politycznego, mianowicie motywację, kontekst społeczny i narracje ideologiczne. Te trzy czynniki badałam w odniesieniu do różnych spraw politycznych, w różnych grupach i kontekstach kulturowych używając do tego zróżnicowanych metod badawczych.

Po pierwsze, w swojej pracy naukowej pokazuję rolę sfrustrowanych celów w ekstremizmie politycznym. Zarówno rozwijane z moim udziałem prace koncepcyjne (np. Jasko i in., 2020, 2023; Kruglanski, Jasko i in., 2017, 2018), jak i badania empiryczne przedstawione wcześniej wskazują na to, że kiedy ludzie doświadczają frustracji w życiu osobistym lub zbiorowym, poparcie i zaangażowanie w przemoc polityczną stają się bardziej prawdopodobne. Z jednej strony ustalenia te są zgodne z wcześniejszymi doniesieniami na temat ekstremizmu politycznego. Jednocześnie, nowatorski wkład moich badań polega na zademonstrowaniu tych efektów w odniesieniu do faktycznego zaangażowania w radykalne

działania (Jasko i in., 2017, Miklikowska i in., 2022), wśród członków grup ekstremistycznych działających w różnych kontekstach kulturowych (Jasko i in., 2020) oraz na zapewnieniu spójnych ram teoretycznych, dzięki którym wyniki te mogą być analizowane.

W swojej pracy badam także pozytywne motywacje stojące za zaangażowaniem w działalność polityczną (Jasko, i in., 2019). Podczas gdy wcześniejsze badania w dużym stopniu koncentrowały się na roli frustracji i negatywnych emocji takich jak złość i oburzenie, w naszym zespole zbadaliśmy, jaką rolę odgrywa poczucie dumy i osobistego znaczenia, jakiego aktywiści i aktywistki doświadczają na skutek swojego zaangażowania. Badania te pokazały, że z dwóch czynników, które mogą motywować ludzi do podtrzymania swojego zaangażowania na rzecz zmiany społecznej – niezadowolenia z aktualnej sytuacji i pozytywnych doświadczeń wynikających z zaangażowania – ten drugi czynnik może być silniejszym motywatorem do pokojowego poświęcenia się na rzecz sprawy politycznej. Jest to ważny wynik, ponieważ wskazuje na dynamikę motywacyjną, która praktycznie nie jest przedmiotem badań psychologicznych. Jednocześnie badania nad motywacją wewnętrzną związaną z doświadczaniem pozytywnych emocji na skutek samego zaangażowania się mają dużą tradycję badawczą w odniesieniu do innych obszarów zachowań. Nasze badania adresują tę lukę i wskazują na jej istotny potencjał badawczy w przypadku zachowań politycznych.

Po trzecie, oprócz badania motywacyjnych podstaw ekstremizmu politycznego, analizuję także potencjalne czynniki, które kierują zmotywowanymi jednostkami w stronę mniej lub bardziej agresywnych działań. Wyniki moich badań pokazały zarówno rolę radykalnego kontekstu społecznego dla poparcia przemocowych środków politycznych, jak i związki pomiędzy określonymi treściami ideologicznymi a zaangażowaniem w przemoc. W obu przypadkach nasze badania (Jasko i in., 2020, Jasko i in., 2022) dostarczyły nowych danych, których brakowało we wcześniejszej literaturze.

W mojej pracy interesuje mnie nie tylko przemoc używana przez radykalne jednostki i grupy występujące przeciwko obowiązującemu systemowi, ale badam także poparcie dla agresji politycznej, która służy podtrzymaniu tego systemu. W celu zrozumienia tego zjawiska badam m.in. rolę poczucia znaczenia dla poparcia represji podejmowanych przez instytucje państwowe (Jasko i in., 2020). Badanie kontekstowych czynników determinujących wybór mniej lub bardziej przemocowych środków do osiągnięcia politycznych celów jest ważnym kierunkiem, który może pozwolić na uzyskanie bardziej zniuansowanego obrazu przemocy politycznej.

Podsumowując, uzyskane w mojej pracy wyniki są spójne z ogólnym motywacyjnym podejściem, które stosuję w swoich badaniach. Podejście to nie ogranicza się wyłącznie do zachowań politycznych. Zakłada ono, że ważne i dominujące cele motywują ludzi do bardziej ekstremalnych zachowań (Kruglanski i in., 2021), że doświadczanie natychmiastowych wzmocnień podtrzymuje dążenie do długoterminowych celów (Kruglanski i in., 2018), oraz że otoczenie społeczne dostarcza informacji na temat tego, jakie środki do realizacji celów są dostępne i skuteczne. W tym wymiarze moje wyniki są zgodne z badaniami motywacyjnymi, które wykazały podobne efekty w innych dziedzinach życia. Przykładowo, znaczenie motywacji dla zaangażowania w ekstremalne działania zostało wykazane w obszarach tak odległych od ekstremizmu politycznego, jak zachowania zdrowotne, relacje romantyczne i bliskie związki lub hobby (Szumowska i in., 2022). Moderujący wpływ norm społecznych na relację pomiędzy postawami a zaangażowaniem w konkretne zachowania opisano szczegółowo m.in. w teorii uzasadnionego działania (Fishbein, Ajzen, 2010). Niedawne badania nad rolą natychmiastowych nagród w utrzymaniu zaangażowania w realizację długoterminowych celów (Woolley, Fishbach, 2016) wykazały z kolei podobne efekty w

obszarach samoregulacji celów indywidualnych. Fakt, że podobny wzorzec wyników uzyskać można w kontekstach społecznych, które nie mają nic wspólnego z zachowaniem politycznym, przemawia za uniwersalnością mechanizmu motywacyjnego, który leży u podstaw ludzkich zachowań, niezależnie od treści lub dziedziny zachowania. Ogólny model motywacyjnej ścieżki prowadzącej od ogólnych postaw do konkretnych zachowań jest zarysowany w artykule, którego jestem współautorką: **Kruglanski, A.W., Jasko, K., Chernikova, M., Milyavsky, M., Babush, M., Baldner, C., & Pierro, A. (2015). The rocky road from attitudes to behaviors: Charting the goal systemic course of actions. *Psychological Review*, 122(4), 598-620.** Szczegółową aplikację tego modelu do kontekstu politycznego przedstawiłam z kolei w rozdziale: **Jasko, K. (2023). Political behavior from the perspective of the goal systems theory. In: A. Kruglanski, A. Fishbach, & C. Kopetz (Eds.), *Goal systems theory: Psychological processes and applications*. Oxford University Press.**

Dalsze kierunki badań

W swojej pracy rozpoznaję i badam także unikatowe aspekty zachowań politycznych. Za główną różnicę pomiędzy celami politycznymi a innymi, indywidualnymi celami uważam większą skalę współzależności w przypadku tych pierwszych. O ile cele indywidualne mogą charakteryzować się pewnym (niekiedy dość wysokim) poziomem współzależności, o tyle w przypadku celów politycznych współzależność jest nie do uniknięcia. Cele takie jak walka ze zmianami klimatu, zmniejszenie nierówności ekonomicznych czy zmiana systemu politycznego są nieosiągalne bez społecznej koordynacji i gotowości do podjęcia wspólnych działań. Ta współzależność może mieć szereg motywacyjnych konsekwencji. Przykładowo, ocena tego, jak bardzo inni są zaangażowani w sprawę może wpływać na postrzeganie szans sukcesu działań kolektywnych, wybór określonych środków działania oraz uznanie samej sprawy za mniej lub bardziej ważną. To pokazuje, że czynniki związane z normami społecznymi są szczególnie ważne w kontekście spraw politycznych, podczas gdy mogą odgrywać mniejszą rolę w innych dziedzinach życia. Obecnie kontynuuję badania nad tym aspektem zaangażowania politycznego, który badałam m.in. w trakcie stażu badawczego na University of California – San Diego (2021-2022).

Drugą istotną różnicą pomiędzy celami kolektywnymi a indywidualnymi, która również wynika z współzależności jest kwestia poczucia skuteczności i szans na sukces. Po pierwsze, ludzie niekoniecznie mają dokładną ocenę szans na sukces w kontekście politycznym, ponieważ wnioskuje o nich pośrednio na podstawie innych wskazówek. Po drugie, można oczekiwać, że wiele ze spraw, o które walczą aktywistki i aktywiści, nie zostanie szybko rozwiązanych w wyniku ich działań politycznych. Obiektywne szanse na całkowite rozwiązanie tych problemów w dającej się przewidzieć przyszłości są niewielkie. Generalnie, kwestia oceny prawdopodobieństwa sukcesu i jego wpływ na podejmowanie działań politycznych jest ciekawym pytaniem, które eksploruję w swojej pracy w ramach obecnie realizowanych projektów grantowych (GRIEG: 2020-2023, OPUS: 2020-2024).

W dotychczasowej pracy przeprowadziłam kilka badań skoncentrowanych na ideologii politycznej i tym, jakie mogą być jej konsekwencje np. dla przemocy politycznej lub empatii wobec przeciwników politycznych. Obecnie kontynuuję ten wątek badawczy poświęcony ideologii sprawdzając, jakie są konsekwencje przekonań ideologicznych dla aktywizmu pracowniczego, który to temat praktycznie w ogóle nie występuje w psychologicznej literaturze poświęconej aktywizmowi. W moim zespole badamy także moderującą rolę ideologii w ocenie radykalnych vs umiarkowanych liderów i grup politycznych. Z kolei jedno z niedawno opublikowanych przeze mnie badań sprawdzało związki pomiędzy

ekstremizmem ideologicznym a intencjami migracyjnymi wśród syryjskich uchodźców przebywających w Jordanii, Libanie, Turcji i Iraku. Praca ta, będąca częścią większego projektu poświęconego psychologicznym aspektom uchodźstwa, została opublikowana w artykule: **Jasko, K., Webber, D., Molinario, E., Kruglanski, A. W., & Touchton-Leonard, K. (2021). Ideological extremism among Syrian refugees is negatively related to intentions to migrate to the West. *Psychological Science*, 32(9), 1362-1374.** Badania nad psychologicznymi aspektami uchodźstwa oraz uwarunkowaniami decyzji migracyjnych kontynuuję w ramach projektów realizowanych obecnie we współpracy z Arie Kruglanskim i zespołem.

Staram się, aby wiedza na temat tych zjawisk docierała do osób, które zajmują się tymi kwestiami w praktyce. W tym celu, wraz ze współpracownikami napisaliśmy książkę popularyzującą naukową wiedzę w temacie aktywizmu „Walcz, protestuj, zmieniaj świat” (Besta, Jaśko, Grzymała-Moszczyńska i Górka, 2019). Porusza ona szeroki zakres tematów związanych z aktywizmem. Między innymi omawiamy w niej, co motywuje do działania na rzecz zmiany społecznej, jakie są źródła braku zaangażowania, jaką rolę odgrywa przywództwo i procesy grupowe, a także skąd bierze się wypalenie aktywistyczne. W innych publikacjach aplikujemy nasz model teoretyczny ekstremizmu do aktualnych wydarzeń społeczno-politycznych. Przykładem może być artykuł poświęcony fenomenowi ISIS (Jasko i in., 2018), w którym analizujemy tę grupę ekstremistyczną i sposób jej funkcjonowania przez pryzmat potrzeb psychologicznych, sieci społecznych i narracji ideologicznych. Zamierzam kontynuować działania popularyzujące naukę w dalszej pracy naukowej.

Dodatkowe obszary aktywności naukowej

Moja praca, choć skoncentrowana na ekstremizmie politycznym, obejmuje także kilka dodatkowych tematów w szeroko pojętym obszarze psychologii motywacji. Po pierwsze, prowadziłam zarówno prace empiryczne, jak i teoretyczne dotyczące motywacji epistemicznej. Wraz z współpracownikami zaproponowaliśmy model motywacji epistemicznej, który rozróżnia dwie podstawowe jej formy: kierunkową i bezkierunkową (Kruglanski, Jasko i in., 2018; Kruglanski, Jasko, Friston, 2020). W ramach tego modelu wyjaśniamy reakcje na nowe informacje takie jak np. aktywne ich poszukiwanie lub unikanie, aktualizowanie przekonań pod ich wpływem lub utwierdzanie się w uprzednio posiadanych poglądach. Przeprowadziłam także szereg badań poświęconych reakjom na niepewność opublikowanych w dwóch artykułach empirycznych (Jasko i in., 2014; Czernatowicz-Kukuczka i in., 2015).

1. Kruglanski, A.W., **Jasko, K.**, & Friston, K. (2020). All thinking is “wishful” thinking. *Trends in Cognitive Sciences*, 24, 413-424.
2. Kruglanski, A., **Jasko, K.**, Milyavsky, M., Chernikova, M., Webber, D., Pierro, A., & di Santo, D. (2018). Cognitive consistency theory in social psychology: A paradigm reconsidered. *Psychological Inquiry*, 29(2), 45-59.
3. Kruglanski, A. W., **Jasko, K.**, Milyavsky, M., Chernikova, M., Webber, D., Pierro, A., & di Santo, D. (2018). All about cognitive consistency: A reply to commentaries. *Psychological Inquiry*, 29(2), 109-116.
4. Kossowska, M., Szumowska, E., Dragon, P., **Jasko, K.**, Kruglanski, A. (2018). Disparate roads to certainty: Processing strategy choices under need for cognitive closure. *European Review of Social Psychology*, 29, 161-211.
5. **Jasko, K.**, Czernatowicz-Kukuczka, A., Kossowska, M., & Czarna, A. (2015). Individual differences in response to uncertainty and decision making: The role of behavioral inhibition system and need for closure. *Motivation and Emotion*, 39, 541-552.

6. Czernatowicz-Kukuczka, A., **Jasko, K.**, & Kossowska, M. (2014). Need for closure and dealing with uncertainty in decision making context: The role of the behavioral inhibition system and working memory capacity. *Personality and Individual Differences, 70*, 126–130.

Osobnym wątkiem, który eksplorowałam w kilku pracach jest kwestia zaangażowania zawodowego kobiet i mężczyzn, szczególnie w dziedzinie STEM. Jeden artykuł teoretyczny (Jasko i Szastok, 2015) oraz dwa artykuły empiryczne analizowały potencjalne źródła różnego poziomu zaangażowania kobiet i mężczyzn w tej dziedzinie. Seria badań eksperymentalnych pokazała, że częściowo za te różnice może odpowiadać percepcja kobiet i mężczyzn jako różnych, nawet jeśli równych w zakresie kompetencji w obszarze STEM (Jasko i in., 2019). Z kolei badanie na danych zastanych zebranych wśród absolwentów i absolwentek dużej uczelni technicznej pokazało z kolei nie tylko różnice w ich sytuacji zawodowej, ale także różnice w atrybucjach sukcesu, które mogą dostarczać wglądu w percepcję dziedziny STEM przez kobiety i mężczyzn (Jasko i in., 2020).

1. **Jasko, K.**, Pyrkosz-Pacyna, J., Czarnek, G., Dukąła, K., & Szastok, M. (2020). The STEM graduate: Immediately after graduation, men and women already differ in job outcomes, attributions for success, and desired job characteristics. *Journal of Social Issues, 76*, 512-542.
2. **Jasko, K.**, Dukąła, K., Szastok, M. (2019). Focusing on gender similarities increases female students' motivation to participate in STEM. *Journal of Applied Social Psychology, 49*, 473-487.
3. **Jasko, K.**, & Szastok, M. (2015). Źródła nierównych wynagrodzeń kobiet i mężczyzn. *Psychologia Społeczna, 10*, 128-140.

Wreszcie, dużą część mojej aktywności naukowej zajmuje popularyzacja praktyk otwartej i rzetelnej nauki. W tym celu zrealizowałam szereg prezentacji oraz warsztatów (np. dla studentów), prowadzę podcast o otwartej nauce, jestem współautorką kilku publikacji poświęconych tej tematyce, oraz koordynuję prace Komisji Rzetelności oraz spotkania Koła Otwartej Nauki im. Stefana Banacha w Instytucie Psychologii UJ.

Cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych

1. **Jasko, K.** (2023). Political behavior from the perspective of the goal systems theory. In: A. Kruglanski, A. Fishbach, & C. Kopetz (Eds.), *Goal systems theory: Psychological processes and applications*. Oxford University Press.
2. **Jasko, K.**, LaFree, G., Piazza, J., & Becker, M. H. (2022). A comparison of political violence by left-wing, right-wing, and Islamist extremists in the United States and the world. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *119*(30), e2122593119.
3. Miklikowska, M., **Jasko, K.**, & Kurdnac, A. (2022). The making of a radical: The role of peer harassment in youth political radicalism. *Personality and Social Psychology Bulletin*. Online first.
4. Potoczek, A., Bukowski, M., de Lemus, S., Jimenez Moya, G., López, Á. R., & **Jasko, K.** (2022). Walk this way: Ingroup norms determine voting intentions for those who lack sociopolitical control. *Personality and Social Psychology Bulletin*. Online first.
5. Kruglanski, A., Molinario, E., **Jasko, K.**, Webber, D., Leander, P., Pierro, A. (2022). Significance quest theory. *Perspectives on Psychological Science*, *17*(4), 1050 - 1071.
6. Molinario, E., **Jasko, K.**, Webber, D., & Kruglanski, A. W. (2022). The social psychology of violent extremism. In: A. Kruglanski, C. Kopetz, & E. Szumowska (Eds.), *The Psychology of Extremism* (pp. 259-279). Routledge.
7. **Jaśko, K.** (2021). Aktywizm młodych: Spontaniczność vs. zinstytucjonalizowanie, online vs. offline, powody radykalizacji. W: K. Skarżyńska (Red.) *Młodzi dorośli: identyfikacje, postawy, aktywizm i problemy życiowe*. Wydawnictwo SGGW: Warszawa.
8. **Jasko, K.**, Webber, D., Molinario, E., Kruglanski, A. W., & Touchton-Leonard, K. (2021). Ideological extremism among Syrian refugees is negatively related to intentions to migrate to the West. *Psychological Science*, *32*(9), 1362-1374.
9. Stevens, S. M., Jago, C. P., **Jasko, K.**, & Heyman, G. D. (2021). Trustworthiness and ideological similarity (but not ideology) promote empathy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *47*(10), 1452-1465.
10. **Jasko, K.**, Kruglanski, A., Hassan, A., & Gunaratna, R. (2021). ISIS: Its history, ideology, and psychology. In: R. Lukens-Bull, M. Woodward (Eds.), *Handbook of Contemporary Islam and Muslim Lives*. Springer Cham.
11. Webber, D., Kruglanski, A., Molinario, E., & **Jasko, K.** (2020). Ideologies that justify political violence. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, *34*, 107-111.
12. **Jasko, K.**, Grzymała-Moszczyńska, J., Maj, M., Szastok, M., & Kruglanski, A. (2020). Making Americans feel great again. Personal significance and reactions to the results of the 2016 US election. *Political Psychology*, *41*, 717-736.
13. **Jasko, K.**, Webber, D., & Kruglanski, A.W. (2020). Political extremism. In: van Lange, P., Higgins, T., & Kruglanski, A.W. (Eds.) *Social psychology. Handbook of basic principles*. Guilford Press.
14. **Jasko, K.**, & LaFree, G. (2020). Who is more violent in extremist groups? A comparison of leaders and followers. *Aggressive Behavior*, *46*, 141-150.
15. **Jasko, K.**, Webber, D., Kruglanski, A.W., Gelfand, M., Taufiqurrohman, M., Hettiarachchi, M., & Gunaratna, R. (2020). Social context moderates the effects of quest for significance on violent extremism. *Journal of Personality and Social Psychology*. *118*(6), 1165–1187.
16. Besta, T., **Jasko, K.** Grzymała-Moszczyńska, J., Górska, P. (2019). *Walcz, protestuj, zmieniaj świat*. Smak Słowa.

17. **Jasko, K.**, Szastok, M., Grzymala-Moszczyńska, J., Maj, M., & Kruglanski, A. (2019). Rebel with a cause: Personal significance from political activism predicts willingness to self-sacrifice. *Journal of Social Issues, 75*, 314-349.
18. Kruglanski, A.W., **Jasko, K.**, Webber, D., Chernikova, M., & Molinario, E. (2018). The making of violent extremists. *Review of General Psychology, 22(1)*, 107-120.
19. Kruglanski, A.W., **Jasko, K.**, Chernikova, M., Dugas, M., Webber, D. (2017). To the fringe and back: Violent extremism and the psychology of deviance. *American Psychologist, 2(3)*, 217-230.
20. **Jasko, K.**, LaFree, G., Kruglanski, A. (2017). Quest for significance and violent extremism: The case of domestic radicalization. *Political Psychology, 38*, 815-831.
21. Kruglanski, A.W., **Jasko, K.**, Chernikova, M., Milyavsky, M., Babush, M., Baldner, C., & Pierro, A. (2015). The rocky road from attitudes to behaviors: Charting the goal systemic course of actions. *Psychological Review, 122(4)*, 598-620.

Osiągnięcia w zakresie dodatkowych obszarów aktywności naukowej

Motywacja epistemiczna

1. Kruglanski, A.W., **Jasko, K.**, & Friston, K. (2020). All thinking is “wishful” thinking. *Trends in Cognitive Sciences, 24*, 413-424.
2. Kruglanski, A., **Jasko, K.**, Milyavsky, M., Chernikova, M., Webber, D., Pierro, A., & di Santo, D. (2018). Cognitive consistency theory in social psychology: A paradigm reconsidered. *Psychological Inquiry, 29(2)*, 45-59.
3. Kruglanski, A. W., **Jasko, K.**, Milyavsky, M., Chernikova, M., Webber, D., Pierro, A., & di Santo, D. (2018). All about cognitive consistency: A reply to commentaries. *Psychological Inquiry, 29(2)*, 109-116.
4. Kossowska, M., Szumowska, E., Dragon, P., **Jasko, K.**, Kruglanski, A. (2018). Disparate roads to certainty: Processing strategy choices under need for cognitive closure. *European Review of Social Psychology, 29*, 161-211.
5. **Jasko, K.**, Czernatowicz-Kukuczka, A., Kossowska, M., & Czarna, A. (2015). Individual differences in response to uncertainty and decision making: The role of behavioral inhibition system and need for closure. *Motivation and Emotion, 39*, 541-552.
6. Czernatowicz-Kukuczka, A., **Jasko, K.**, & Kossowska, M. (2014). Need for closure and dealing with uncertainty in decision making context: The role of the behavioral inhibition system and working memory capacity. *Personality and Individual Differences, 70*, 126-130.

Zaangażowanie zawodowe kobiet i mężczyzn

1. **Jasko, K.**, Pyrkosz-Pacyna, J., Czarnek, G., Dukala, K., & Szastok, M. (2020). The STEM graduate: Immediately after graduation, men and women already differ in job outcomes, attributions for success, and desired job characteristics. *Journal of Social Issues, 76*, 512-542.
2. **Jasko, K.**, Dukala, K., Szastok, M. (2019). Focusing on gender similarities increases female students’ motivation to participate in STEM. *Journal of Applied Social Psychology, 49*, 473-487.
3. **Jasko, K.**, & Szastok, M. (2015). Źródła nierównych wynagrodzeń kobiet i mężczyzn. *Psychologia Społeczna, 10*, 128-140.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

04/2021 – Staż naukowy związany z realizacją projektu naukowego (NAWA),
04/2022 University of California - San Diego

11/2015 – Post-doc w zespole Ariego Kruglanskiego, University of Maryland,
11/2017 College Park

2014 – Współpraca naukowa z Centrum START (National Consortium for the
aktualnie Study of Terrorism and Responses to Terrorism), University of Maryland, College Park

05/2014 – Staż naukowy związany z realizacją projektu naukowego (Mobilność
11/2015 Plus), University of Maryland, College Park

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Prowadzone zajęcia i opieka nad studentami po uzyskaniu stopnia doktora

2020- • Opieka nad doktorantkami (Michalina Tańska, Agnieszka Kuhny) w
2021 charakterze kopromotorki

2019- • Seminarium magisterskie
2021

2018- • Political psychology (30h/rok)
2020 • Goals and self-regulation (30h/rok)
• Mediacja i moderacja (30h/rok)

2012 • Metodologia I – metody badań ilościowych z elementami statystyki
– (90h/rok).

2014 • Psychologia pracy i organizacji (60h/rok)

2012; • Psychologia społeczna (ok. 60h/rok)
2018-
2020

Działania związane z propagowaniem zasad otwartej i rzetelnej nauki

2021 – 2022 – Współprowadzenie podcastu „*Otwarta nauka w Centrum Kopernika*” poświęconego tematyce otwartej nauki i metanauki (20 odcinków; <https://www.youtube.com/playlist?list=PLuqpwpkBmbAn6SS3mf7v11UPfOOKLEKMd>)

2020 – aktualnie – Przewodniczenie Komisji Rzetelności w Instytucie Psychologii UJ

2018 – aktualnie – Koordynacja Koła Otwartej Nauki im. Stefana Banacha w Instytucie Psychologii UJ.

2018-2022 Warsztaty, kursy i wystąpienia poświęcone otwartej nauce

- Jasko K. (2022). *Doing open science when you're a PhD student*. Summer school EASP (prowadzenie warsztatu).
- Jasko K. (2020, 2021). *Szkolenia na Start: Otwarta nauka*. Wydział Filozoficzny, UJ (kurs dla doktorantów/ek).
- Jasko, K. (2022). *Możliwe przyczyny kryzysu replikacyjnego w psychologii*. Komisja Psychologii PAN (udział w panelu dyskusyjnym).
- Jasko, K. (2021). *Dlaczego potrzebujemy bardziej otwartej nauki*. Konferencja Open Polish Science (wykład).
- Jasko, K. (2021). *Doing open science when you're a PhD student*. SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny (wykład).
- Jasko, K. (2020). *Praktyki otwartej nauki w badaniach psychologicznych*. SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Katowicach (wykład).
- Jasko, K. (2019). *Zmiana norm społecznych i praktyk związanych z otwartym dostępem*. Panel „Otwarta nauka”, Dni NCN, Łódź (panel dyskusyjny).
- Jasko, K. (2019). *Praktyki otwartej nauki w badaniach psychologicznych*. IP PAN (wykład).
- Jasko, K. (2018). *Open science and preregistration*. Summer School SWPS (warsztat).
- Parzuchowski, M., Jasko, K., Cantarero, K. (2018). *Prerejestracja badań w czasopismach naukowych*. PSPS Lublin.

2017 – 2021 Publikacje poświęcone otwartej nauce i metanauce

- Robson, S. G., Baum, M. A., Beaudry, J. L., Beitner, J., Brohmer, H., Chin, J. M., ... Jasko, K., ... & Thomas, A. (2021). Promoting Open Science: A holistic approach to changing behaviour. *Collabra: Psychology*, 7(1), 30137.
- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Baker, L., Cristea, I., Errington, T., Jasko, K., ... Winchester, C., *Reproducibility of scientific results in the EU: Scoping*

report, Lusoli, W. (editor), Publications Office, 2020, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/341654>

- Kruglanski, A. W., Chernikova, M., & Jasko, K. (2017). Social psychology circa 2016: A field on steroids. *European Journal of Social Psychology*, 47(1), 1-10.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

Nagrody otrzymane po uzyskaniu stopnia doktora

- 2021** Nagroda II stopnia Rektora UJ za osiągnięcia naukowe
2020 Nagroda Naukowa „Polityki”
2019 Nagroda III stopnia Rektora UJ za osiągnięcia naukowe
2015-2018 Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców

Nagrody otrzymane przed uzyskaniem stopnia doktora

- 2009** Nagroda im. Salomona Ascha przyznawana za najlepszy artykuł młodego badacza opublikowany w czasopiśmie „Psychologia Społeczna” - kwartalniku Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej w 2008 roku

.....
(podpis wnioskodawcy)